
Er det mulig å nyse seg frisk av epilepsi?

I TIDLIGERE TIDER

KARL O. NAKKEN

karln@ous-hf.no

Karl O. Nakken er dr.med. og spesialist i nevrologi.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

MIA TUFT

Mia Tuft er nevropsykolog ved Nasjonalt kompetansesenter for sjeldne epilepsirelaterte diagnoser og doktorgradskandidat.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Christian Munch, Edvard Munchs far, var militærlege i Christiania på 1800-tallet og interesserte seg for nye behandlingsmetoder. I en artikkel i Norsk Magazin for Lægevidenskaben skriver han i 1866 om nysepulver brukt mot epilepsi og om hvordan nysing kunne påvirke anfallstendensen.

For å forebygge og stoppe anfall hos personer med epilepsi har det opp gjennom historien vært forsøkt tallrike remedier. Stoffer som man mente hadde antiepileptiske egenskaper, var blant annet misteltein fra eik (tatt ved fullmåne), oppmalt menneskebein (helst fra atlas, 1. vertebra), geitelever, genitalier fra sel, blodprodukter, peoner, malurt, groblad, oksymel og grøtomslag med eddik og honning [\(1\)](#).

I den første monografien om epilepsi i moderne tid, først utgitt i 1857, skriver Edward Sieveking på slutten av behandlingkapittelet at «there is scarcely a substance in the world, capable of passing the gullet of man, that has not at one time or other enjoyed a reputation of being an anti-epileptic» [\(2\)](#).

Hvem var Christian Munch?

Figur 1 Dr. Christian Munch (1817–89), Edvard Munchs far. Foto: Mekonnen Wolday / Munchs hus / CC BY-SA

Christian Munch (1817–89) (figur 1) var sønn av sogneprest Edvard Storm Munch (1780–1847) og Johanne Sophie Hofgaard (1791–1861). På første halvdel av 1800-tallet var han aktiv i kretsen rundt Johan Sebastian Welhaven (1807–73). Han tok medisinsk embetseksamen i 1841 og virket som militærlege ved siden av å ha privat praksis. I 1861 giftet han seg med den 20 år yngre

Laura Cathrine Bjølstad (1838–68). Etter at hun døde, bare 31 år gammel av tuberkulose, fikk han hjelp med de fem barna og husholdningen av Lauras yngre søster, Karen Bjølstad (1839–1931).

Lauras død gikk hardt inn på ham. Han ble sorgtung og henfalt til religiøse grublerier. Hans tungsinn og humørsvingninger gikk ofte ut over barna, og hans dogmatiske kristendom kom til å bli et stengsel mellom ham og Edvard (3). Han døde av lungebetennelse i 1889, 72 år gammel.

Nysing skulle stoppe anfall ved å påvirke grener av trigeminus

I Norsk Magazin for Lægevidenskaben skriver Munch i 1866 om en behandlingsform ved epilepsi som på den tiden ble prøvd ut ved universitetet i Edinburgh av dr. Laycock, professor i mental patologi. Metoden gikk ut på å få pasientene til å nyse.

Laycock hadde en teori om at epileptiske anfall var forårsaket av plutselig stans i blodsirkulasjonen til hjernen. Han trodde at sirkulasjonen var regulert av *cerebellum*, som igjen sto under regulatorisk innflytelse av hjernenervene, hjernestammen og storhjernen.

«For å fremkalle denne reaksjonen ble det gjort forsøk med ulike substanser som var kjent for å irritere luftveiene, blant annet ammoniakk, snus – og nysepulver»

Ifølge professoren kunne *medulla oblongata* være substrat for epilepsibehandling, ettersom denne delen av hjernestammen var knyttet til respirasjonssystemet. Dette kunne gjøres ved å irritere grener fra den femte hjernenerven (*n. trigeminus*) som forgrener seg i *membrana Schneideriana* (slimhinnen i maksillarsinus).

For å fremkalle denne reaksjonen ble det gjort forsøk med ulike substanser som var kjent for å irritere luftveiene, blant annet ammoniakk, snus – og nysepulver (2).

Nysing fremkalt av kinabark og julerose

Under ledelse av Laycock utførte dr. Saidler kliniske forsøk på pasienter som var innlagt på asylet Millholme House – deriblant åtte kvinner og én mann. De fikk en pulverblanding av kinabark og hvit julerose, også kalt hvit nyserot, som skulle inhaleres gjennom nesen tre ganger daglig. Dette fremkalte heftig nysing i ti minutter. Hvis nysingen ikke opphørte da, fikk pasientene snuse inn kaldt vann (2).

Syv av de åtte kvinnene ble helt anfallsfrie de første åtte dagene etter behandlingen, til tross for at de på forhånd hadde hatt daglige anfall. Mannen opplevde først en forverring av anfallene, men etter hvert ble han helt anfallsfri

i fem–seks måneder, samtidig som hans mentale tilstand bedret seg. Etter ett år var han imidlertid tilbake i sin habitualtilstand.

Ifølge Laycock kunne nysemetoden også anvendes ved migrene, delirium og depresjoner, mens den ved *paralysis generalis* ikke hadde noen effekt.

Munch stilte seg noe tvilende til langtidseffekten av behandlingen, idet han anfører at det ikke er uvanlig med kortvarig bedring hos denne pasientgruppen etter oppstart av et nytt middel (2).

Lange tradisjoner

Vi kan smile overbærende av Laycocks teorier om årsaken til epileptiske anfall, og hvordan nysingen skulle kunne avhjelpe anfallstendensen. Men tanken om nysing som behandling mot epilepsi var faktisk langt fra ny. Allerede på 300-tallet anbefalte Diocles å provosere frem nysing rett før sengetid hos personer med epilepsi – i tillegg til inntak av eddik og malurt (4). I 1685 fikk Charles II (1661–1700), konge av Spania, følgende behandling mot epilepsi (ramme 1):

Ramme 1 Behandling mot epilepsi gitt til Charles II av Spania (5).

- Tapping av en halvliter blod fra armen
- Et brekkmiddel og to avføringsmidler
- Klyster av antimon, hellig bitter, steinsalt, malveblader, fioler, rødbeter, kamilleblomster, fennikelfrø, linfrø, kanel, kardemommefrø og aloe
- Barbering og innsmering av hodet
- Nysepulver av juleroserot
- Blomsterpulver av marianøkleblom
- Hvitvin, absint og anis
- Ekstrakt av tistelblader, mynte, vinrute og angelica
- Smøring av føttene med burgundbek og duemøkk
- Stadig årelating og rensing
- Ekstrakt av hodeskalle
- Blanding av Raleighs antidot, pearl julep og ammoniakk

Tanken om at epileptiske anfall skyldes redusert blodforsyning til hjernen var heller ikke ny. Når man i mange år, ja faktisk helt inn på 1900-tallet, anså onani som en av de viktigste årsakene til epilepsi, skyldtes dette en forestilling om at genitalia under masturbering «stjal» blod fra hjernen og gjorde denne hypoksisk. I ekstreme tilfeller ble det utført klitoridektomi hos kvinner og kastrasjon hos menn (6).

«Vi har hatt epilepsipasienter som forteller at de kan stoppe begynnende anfall ved å klype seg hardt i armen eller presse en negl mot filtrum»

Teorien om at man gjennom nysing skulle kunne stoppe eller forebygge epileptiske anfall er ikke så tullete som den umiddelbart høres ut som – forutsatt at nysingen faktisk irriterer grener av trigeminusnerven. Lang klinisk erfaring tilsier at stimulering av perifere nerver kan ha en anfallsstoppende effekt. Vi har hatt epilepsipasienter som forteller at de kan stoppe begynnende anfall ved å klype seg hardt i armen eller presse en negl mot filtrum. Ved å gjøre dette sender de afferente impulser sentralt, og dette ser i noen tilfeller ut til å kunne «avlede» den epileptiske prosessen.

Hos pasienter med legemiddelresistent epilepsi som ikke egner seg for epilepsikirurgi, tilbyr vi i dag en behandlingsform som bygger på akkurat de samme prinsippene, nemlig intermitterende elektrisk stimulering av vagusnerven. Hvordan slik stimulering av perifere nerver forebygger og stopper anfallsaktiviteten, er fortsatt ikke fullt ut forstått (7).

Å fremkalle nysing for å avhjelpe anfallstendensen hos personer med epilepsi har altså lange tradisjoner. Selv om metoden kan sies å ha et visst teoretisk fundament, er den i dag hovedsakelig av historisk interesse.

LITTERATUR

1. Sieveking EH. Epilepsy and Epileptiform Seizures: Their Causes, Pathology and Treatment. 2. utg. London: John Churchill, 1861.
2. Munch C. Behandling af Epilepsi med Nysemidler. Norsk Magazin for Lægevidenskab 1866; 20: 67–8.
3. Lande M. Edvard Munch. Liv og kunst. Oslo: Adventura, 1995.
4. Temkin O. The falling sickness. The history of epilepsy from the Greeks to the beginnings of modern neurology. 2. utg. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 1971.
5. Scott DF. The history of epileptic therapy. An account of how medication was developed. Carnforth: The Parthenon Publishing Group Ltd., 1993.
6. Lima MP, Yacubian EMT. A moral history of seizures: reported causes of seizures in the nineteenth century. Arq Neuropsiquiatr 2025; 83: 1–3. [PubMed][CrossRef]
7. Austelle CW, Cox SS, Wills KE et al. Vagus nerve stimulation (VNS): recent advances and future directions. Clin Auton Res 2024; 34: 529–47. [PubMed][CrossRef]

Publisert: 30. september 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0471
Mottatt 4.8.2025, godkjent 18.8.2025.

